

УДК 341.485:327.2(477)

DOI <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2022.2.14>**Ольга МИХАЙЛОВА**

кандидат політичних наук, головний консультант відділу суспільних процесів центру внутрішньополітичних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень, вул. Пирогова, 7а, Київ, 01054, Україна

ORCID: 0000-0001-5466-5129

Olga MYKHAILOVA

Candidate of Political Sciences, Chief Consultant of the Social Processes Department of the Domestic Political Research Center of the National Institute of Strategic Studies, 7a, Pirogov str., Kyiv, 01054, Ukraine

ORCID: 0000-0001-5466-5129

**ПЕРСПЕКТИВИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ УРБІЦИДУ
В МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ****PROSPECTS FOR QUALIFYING THE CRIME OF URBICIDE
IN INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW**

Стаття присвячена аналізу урбіциду як агресивної злочинної стратегії, до якої вдається РФ з метою послабити українську державність та українську націю. Урбіцид являє собою насильницькі дії, спрямовані на знищення міст, міського способу життя та урбаністичного середовища. Урбіцид спрямований на досягнення результатів, бажаних для суб'єкта агресії та руйнівних для її об'єкта, що створює підстави кваліфікувати урбіцид як злочин. Актуальність статті зумовлена потребою включення поняття «урбіцид» в юридичний лексикон та міжнародне гуманітарне право. Це уможливить покарання суб'єктів, вина яких у здійсненні злочину урбіциду буде доведена. Метою статті є аналіз задіяної РФ у війні проти України стратегії урбіциду як злочину, що має набути відповідної кваліфікації в міжнародному гуманітарному праві. У статті приділено увагу перспективам кваліфікації урбіциду як воєнного злочину. Наведено перелік воєнних злочинів, під опис яких підпадають акти урбіциду, здійсненого РФ в Україні під час повномасштабного вторгнення 2022-2023 років. Водночас показано, що руйнація міського середовища здійснюється не лише воєнними засобами, зокрема, через дезорганізацію, криміналізацію, руйнацію структур життєзабезпечення міста, інформаційно-психологічні операції, причому найбільшого ефекту ці засоби досягають у комплексному поєднанні. Аналіз дій РФ з руйнації українських міст свідчить, що злочин урбіциду є аспектом чи проявом злочину геноциду. На користь цього висновку свідчать і інші прояви геноциду, зафіксовані під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Трактовка урбіциду як акту геноциду поділяється багатьма дослідниками, і російська агресія в Україні додала аргументів прихильникам такої трактовки. В контексті відношення імперія-колонія урбіцид спрямовано на знищення урбаністичного середовища колишніх колоній. Оптика постколоніальної теорії дозволяє краще розуміти причини і механізми російського урбіциду в Україні. Цей напрям досліджень визначено як плідний, зокрема, для фіксації його результатів у міжнародному гуманітарному праві.

Ключові слова: урбіцид, війна, геноцид, місто, злочин, міжнародне гуманітарне право.

The article is devoted to the analysis of urbicide as an aggressive criminal strategy that the Russian Federation resorts to in order to weaken Ukrainian statehood and the Ukrainian nation. Urbicide is a violent act aimed at the destruction of cities, urban lifestyle and urban environment. Urbicide aimed at achieving results desirable for the subject of aggression and destructive for its object, which creates grounds for classifying urbicide as a crime. The relevance of the article determined by the need to include the concept of urbicide in the legal lexicon and international humanitarian law. This will make it possible to punish subjects whose guilt in committing the crime of urbicide will be proven. The purpose of the article is to analyze the strategy of urbicide used by the Russian Federation in the war against Ukraine as a crime which should acquire the appropriate qualification in international humanitarian law. The article focuses on the prospects of qualifying urbicide as a war crime. A list of war crimes is given, the description of which corresponds to the description of the acts of urbicide committed by the Russian Federation in Ukraine during the full-scale invasion of 2022-2023. At the same time, it is shown that the destruction of the urban environment is carried out not only by military means, but in particular, through disorganization, criminalization, the destruction of the city's life support structures, informational and psychological operations, and these means achieve the greatest effect in a complex combination. Analysis of the actions of the Russian Federation in the destruction of Ukrainian cities shows that the crime of urbicide is an aspect or manifestation of the crime of genocide. Other manifestations of genocide, recorded during the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine, testify in favor of this conclusion. The lot of researchers accept the interpretation of urbicide as an act of genocide. The Russian aggression in Ukraine added arguments to the supporters of this interpretation. In the context of the empire-colony relationship, the aim of urbicide is destroying the urban environment of former

colonies. The optics of post-colonial theory allows a better understanding of the reasons and mechanisms of Russian urbicide in Ukraine. This direction of research is fruitful, in particular, for recording its results in international humanitarian law.

Key words: *urbicide, war, genocide, city, crime, international humanitarian law.*

Постановка проблеми. Повномасштабна агресія РФ проти України, розпочата у лютому 2022 р., стала брутальним порушенням норм міжнародного права. Гібридна агресія, що тривала проти України від 2014 р., набула форм відкритої агресії, яку міжнародне гуманітарне право однозначно засуджує. В січні 2022 р. Рада Європи ініціювала створення спеціального трибуналу, який буде давати правову оцінку російській агресії проти України.

Ця правова оцінка вимагатиме попередньої наукової та аналітичної рефлексії сутності російської агресії РФ проти України. Один з напрямів такої рефлексії – дослідження урбіциду як агресивної стратегії, до якої вдасться РФ.

Поняттям «урбіцид» описується намір руйнації міст чи насильства щодо них. Засобами реалізації урбіциду є безпосереднє руйнування міст, атаки на інфраструктуру життєзабезпечення, депортації, ракетний терор та інші насильницькі дії, спрямовані на знищення міст, та, ширше, міського способу життя та урбаністичного середовища.

Аналітичні матеріали американського інституту New Lines Institute пропонують конкретизоване визначення урбіциду – як масового насильства, що характеризується навмисним знищенням життєво важливої цивільної інфраструктури [1].

Відповідна трактовка викликала бурхливу реакцію в російських пропагандистських ЗМІ. Вони проголосили уявлення про урбіцид «новим опудалом Заходу проти Росії», водночас наголошуючи на безкарності РФ за вчинені агресивні дії: «Термін «урбіцид» не є судовим. Він радше емоційний, але Захід так їм оперує, нібито чітке визначення урбіциду уже внесено в міжнародну юридичну практику» [2].

Дійсно, поняття «урбіцид» не введено у міжнародне гуманітарне право. Однак його включення в юридичний лексикон, на нашу думку, на часі. Чітка кваліфікація злочину урбіциду в правовому полі уможливить покарання суб'єктів, вина який у здійсненні злочину урбіциду буде доведена.

Наукові публікації та дослідження з теми. Поняття «урбіцид» першим використав письменник М. Муркок на початку 1960-х років. В науковий лексикон поняття увійшло у 1990-х роках. Тоді його застосували філософ М. Берман та архітектор Б. Богданович в аналізі наслідків військових дій на теренах колишньої Югославії, передовсім руйнування м. Сараєва.

Питання урбіциду піднімали у своїх працях М. Бонайн, Е. Гершер, Д. Кемпбел, М. Ковард, М. Шоу та ін. Зокрема, М. Бонайн запропонував розуміти урбіцид як специфічну політику і стратегію деструкції міської тканини і міст з метою управління, витіснення, або виключення населення [3]. В рамках постколоніальних досліджень до теми урбіциду звертались також С. Грехем, А. Мбембе, Б. Стенлі та ін.

Від початку агресії РФ на Донеччині та Луганщині у 2014 р. українські науковці залучали поняття «урбіцид» при дослідженні соціально-економічних процесів на непідконтрольних Україні територіях. Зокрема, апелювала до нього видана в 2015 р. колективна доповідь НАН України й низки галузевих університетів та інститутів під керівництвом Е. Лібанової. Також проблематикою урбіциду займалися І. Закутинська, К. Мезенцев, Є. Рачков, Р. Сливка та ін.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну у 2022 р. і масштабні руйнування українських міст дали новий поштовх цьому напрямку досліджень. Деякі дослідники, зокрема К. Мезенцев, піднімають питання введення поняття «урбіцид» у лексикон міжнародного права: «Я певен, що українська влада мусить адвокатувати цю тему в розмові з Євросоюзом, країнами G7, ООН тощо – взагалі з усіма організаціями в галузі міжнародного права та правозахисту» [4].

Мета статті – проаналізувати задіяну РФ у війні проти України стратегію урбіциду як злочин, що має набути відповідної кваліфікації в міжнародному гуманітарному праві.

Виклад основного матеріалу. Російська влада апробувала стратегію урбіциду протягом щонайменше чверть століття у різних конфліктах по всьому світу, зокрема, під час двох російсько-чеченських війн та під час операції з підтримки режиму Б. Асада в Сирії. Таким чином відтворення нею комплексу військово-політичних заходів, які можна визначити як урбіцид, має послідовний характер.

Урбіцид спрямований на досягнення певних результатів, бажаних для суб'єкта агресії та руйнівних для її об'єкта. Це створює підстави кваліфікувати урбіцид як злочин, в т. ч. в міжнародному гуманітарному праві.

Кваліфікуючи урбіцид як злочин, що має набути оцінки в міжнародному гуманітарному праві, доводиться визначити його місце у наявних рубрикаціях або поза ними. Слід припустити, перш за все, кваліфікацію

урбіциду як воєнного злочину. Воєнні злочини – це серйозні порушення заборон, що містяться як у договірному, так і у звичаєвому міжнародному гуманітарному праві [5].

Послідовні спроби російської армії завдати у 2022 р. якомога більшої шкоди українським містам зумовлює погляд на урбіцид як, передовсім, злочин, що супроводжує військову агресію. Власне, руйнівні наслідки агресії РФ в Україні якнайкраще уможливають реалізацію дослідницького завдання з деталізації та визначення дій, спрямованих на реалізацію злочину урбіциду. Деякі з таких дій кваліфікуються в Римському статуті як воєнні злочини (ст. 8, п. 2 пп. б) [6]. Наведемо їхній перелік з коротким посиланням на відповідні події російської агресії 2022 р.

i) Умисне спрямування нападів на цивільне населення як таке або на окремих цивільних осіб, що не беруть безпосередньої участі у воєнних діях (докази таких нападів лишилися у містах, звільнених від російської окупації – Бучі, Ізюмі, тощо, де знайдені тіла цивільних осіб з ознаками насильницької смерті).

ii) Умисне спрямування нападів на цивільні об'єкти, тобто об'єкти, що не є військовими цілями (цьому опису відповідають ракетні удари російською армією по таким цивільним об'єктам, як вокзал у Краматорську 8 квітня чи торговельний центр у Кременчузі 27 червня, причому ці удари призвели до численних жертв цивільних осіб).

v) Напад на незахищені й такі, що не є військовими цілями, міста, села, помешкання або будівлі чи їх обстріл із застосуванням будь-яких засобів (відповідні дії мали місце під час артилерійських обстрілів російською армією м. Харкова, Нікополя, Запоріжжя, Миколаєва, Херсона та інших, зокрема, житлової забудови у «спальних» районах цих міст).

viii) Переміщення, прямо чи опосередковано, окупаційною державою частини її власного цивільного населення на окуповану нею територію чи депортація або переміщення всього або частини населення окупованої території у межах чи за межі цієї території (цьому опису відповідають факти переміщення на терени РФ українських громадян, в т. ч. дітей, з м. Маріуполь [7]).

ix) Умисне спрямування нападів на будівлі, призначені для релігійних, освітніх, мистецьких, наукових чи благодійних цілей, на історичні пам'ятники, госпіталі та місця зосередження хворих і поранених за умови, що вони не є військовими цілями (умисне руйнування російською авіацією Донецького драматичного театру в м. Маріуполь 16 березня, а також

неодноразові обстріли будівель Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна).

xvi) Розграбування міста або населеного пункту, навіть якщо його захоплено штурмом (мало місце при відступі російських військ з Київщини, коли російські агресори вантажівками вивозили майно українських громадян, а також при відступі з Херсону, коли було пограбовано Херсонський художній музей [8]).

Таким чином, певні дії, здійснені російськими військами на території України, носять ознаки воєнних злочинів, а водночас вони являють собою акти урбіциду. Однак це не повний перелік злочинних дій, які несли загрозу існуванню українських міст і були задіяні армією РФ у 2022 р.

Восени 2022 р. російська армія дедалі частіше стала вдаватися до руйнувань української інфраструктури, в т. ч. критичної інфраструктури міст. 11 вересня РФ здійснила атаку по кількох ТЕЦ, в результаті чого було знеструмлено кілька областей. Російські пропагандисти пояснили зміст цих дій як демонстрацію готовності заморозити міста України взимку. З цією метою РФ випустила по об'єктах української критичної інфраструктури сотні ракет, а також чимало т. зв. «дронів-камікадзе» іранського виробництва.

Численні атаки (10 жовтня, 15 та 23 листопада, 16 та 29 грудня 2022 р., 1–2 січня 2023 р. тощо) дестабілізували енергетичну систему України. Вони зумовили аварійні відключення електрики в багатьох областях України, а разом з тим постачання води та зв'язку. Також це мало ускладнити ведення будь-якої економічної діяльності в місті.

Залежність від інфраструктур – атрибут міської повсякденності, а разом з тим запорука доступу населення до складних форм соціальної організації, таких, як громадянство та політика. Тому знищення міської інфраструктури робить населення атакованого міста «демодемікованим за задумом» [9]. Однак відповідні наміри не підлягають покаранню в рамках міжнародного гуманітарного права.

В переліку воєнних злочинів у Римському статуті нема й такого пункту, як психологічний тиск на населення атакованої країни. Якщо для конкретної людини такий тиск не є (як правило) фатальним, для міста наслідки можуть бути гіршими. Загроза окупації чи постійні артилерійські обстріли здійснюють гнітючий вплив на містян, мотивують їх полишити місто у пошуку безпеки.

Артилерійського терору з літа 2022 р. зазнали мешканці українського м. Нікополь. Місто розташоване на березі Дніпра, тоді як

протилежний берег з весни 2022 р. контролюється окупантами. З невеликої відстані (від 4 км) вони постійно, майже щодень, обстрілюють місто. Якщо до війни в місті жило близько 110 тис. осіб, то на середину листопада 2022 р. виїхало близько 70 % населення [10]. Також від регулярних обстрілів потерпають Харків, Запоріжжя, інші міста України.

Сподіваючись на повернення містян до своїх домів після деокупації українських земель, варто зважати на ризики неповернення. Зокрема, в результаті тривалої облоги боснійського міста Сараєво у 1992–1996 рр. його більш ніж півмільйонне населення скоротилось в кілька разів, і протягом чверті століття ледь досягло половини довоєнної кількості (бл. 300 тис. осіб). Таким чином місто втратило набагато більше населення, ніж можна вважати військовими втратами (близько 10 тис. містян, вбитих під час облоги).

Варто зауважити, що урбіцид може здійснюватися не лише військовими засобами, а й через дезорганізацію, криміналізацію, закриття містоутворюючих підприємств тощо.

Урбіцид у Донецьку, відзначений «майже соціологічною точністю», зафіксувало в серпні 2014 року німецьке видання *Die Welt* [11]. Запад міста спричинило насичення міста криміналітетом, деградація правочину, виїзд з міста певних демографічних прошарків (ініціативних, проукраїнських). Далася взнаки також атмосфера невизначеності, відсутність перспектив «столиці» ніким не визнаного квазідержавного утворення (т. зв. «ДНР»).

Таким чином, здійснення урбіциду може відбуватись не лише воєнними засобами, і перелік воєнних злочинів не може бути вичерпним описом практик урбіциду. Інформаційно-психологічні операції чи акти гібридної агресії можуть виявитися не менш дієвими, ніж військова агресія. Але найбільшого, найвідчутнішого ефекту вони досягають у поєднанні, у комплексі.

Проблема полягає в тому, що такі комплексні злочини доволі складно описати шляхом деталізації. Цим зумовлений специфічний спосіб опису у Римському статуті злочину геноциду як будь-якого з діянь, вчиненого «з наміром знищити повністю або частково будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку». Наявність наміру, таким чином, визначальна у кваліфікації геноциду як злочину. Це підтверджує також опис елементів цього злочину у відповідному документі [12]. В ньому кожен з елементів злочину геноциду ідентифікується через «умисел знищити, повністю або частково, цю національну, расову або релігійну групу як таку».

Такий підхід плідний і при описі урбіциду. Принаймні послідовність у здійсненні урбіциду в Україні, яку демонструє російська влада, свідчить про злочинний намір деурбанізації України, тобто намір не лише руйнації конкретних міст, але намір знищити українську урбаністичну традицію, українське місто як таке. Тому ідентифікувати урбіцид, виходячи з фіксації такого наміру, видається оптимальним способом його кваліфікації в міжнародному гуманітарному праві.

Аналіз дій РФ з руйнації українських міст свідчить на користь того, що злочин урбіциду, комплексний по суті, є аспектом чи проявом іншого злочину – наміру знищити (повністю або частково) українську націю як таку, тобто геноциду. На користь цього висновку свідчать і інші прояви геноциду, зафіксовані під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну, зокрема, викрадення й вивіз на територію РФ українських дітей. Таким чином урбіцид українських міст відповідає опису елементу злочину геноциду, оскільки «дія мала місце в контексті явної лінії аналогічної поведінки, спрямованої проти цієї групи, або являла собою поведінку, яка сама по собі могла привести до такого знищення» [12].

Навіть поза контекстом агресії РФ проти України науковці схилились до трактовки урбіциду як прояву чи вияву геноциду. Зокрема, таку трактовку обстоював американський політолог М. Ковард. У книзі «Урбіцид: політика руйнації міст» він використовував термін «урбіцид» для позначення насильства, яке прагне знищити різницю шляхом руйнування матеріального фундаменту цієї різниці – оскільки міське символізує матеріальний фундамент неоднорідності, самобутності [13, с. 38–39].

Недарма сучасний теоретик постколоніалізму А. Мбембе зауважив, що при урбіциді насильство завжди метонімічно, тобто спрямовано на весь соціальний організм [14, с. 82]. Міста є символічними та культурними осередками націй, центрами організації та управління держав, а також інших функцій, критичних для існування та розвитку націй. Тому атака на міста – болючий удар по нації, її спроможності відтворюватись та захищатись. Насильство щодо міста підважує доступ нації, яка вважає місто своїм, до модернізації, освіти, технологій та інших аспектів цивілізованого життя.

Міста набувають особливого значення у процесах вивільнення націй з-під влади імперій. Осмислення цих процесів пропонує постколоніальна теорія. Зокрема, провідний теоретик цього напрямку Дж. Робінсон

у роботі «Звичайні міста: поміж модерністю та розвитком» ініціює постколоніальну дискусію в урбаністичних дослідженнях, заявляючи, що «постколоніальний перегляд того, як розуміються міста і як уявляється їхнє майбутнє, давно було треба почати» [15, с. 2].

В процесах і, конкретніше, процедурах колонізації міста традиційно відігравали надважливу роль. Вони, як правило, ставали форпостами імперій на колонізованих землях, забезпечували силові та управлінське домінування. В розвиток таких міст інвестувались не лише фінансовий капітал, але також освітні можливості, кадровий потенціал тощо. За посередництва міст імперія позиціонувала себе як благодійник та просвітник підкорених народів, здійснюючи водночас нормування їхнього життя відповідно до власних зразків (релігійних, мовних, культурних тощо).

Роль урбанізації в процесах підкорення та асиміляції України Росією окреслив політолог М. Рябчук: «поглиблення цивілізаційної межі між переважно російськомовним містом і україномовним селом; підсвідоме, а часто й свідоме ототожнення українського світу з сільським – злиденним, малоосвіченим і «малокультурним»; формування на цій основі в міських (російськомовних) жителів глибокої погорди щодо відсталіших, недорозвиненіших і неповноцінніших сільських (україномовних) співгромадян та сінекдохічне перенесення цього ставлення на все українське; врешті, інтерналізація цього ставлення сільськими жителями та формування на цій основі глибокого комплексу неповноцінності» [16, с. 51].

У процесах деколонізації міста також відіграють ключову роль. Від того, наскільки містяни (передовсім мешканці столиці) приймуть нову пост-імперську ідентичність, залежить успіх і темпи деколонізації країн, утворених на руїнах імперій. Міста стають, своєю чергою, форпостами деколонізації. Вони опиняються у фокусі уваги політичних суб'єктів, що надалі уособлюють імперію (не лише державних утворень, але й партій, рухів, збройних формувань). В імперській політичній риторичі колишні форпости імперій отримують тавро «зрадників», які не віддячили за вкладені інвестиції. Їх існування (чи принаймні благополуччя) є викликом імперському ресентименту, оскільки вони виступають гарантами стабільності і розвитку вже нових державних утворень.

В контексті відношення імперія-колонія урбіцид спрямовано на знищення урбаністичного середовища колишніх колоній, яке забезпечує складні форми соціальності та інте-

лектуальний, стратегічний, управлінський потенціал нації чи етносу, що є вирішальною умовою деколонізації.

Оптика постколоніальних студій дозволяє краще розуміти причини і механізми агресії РФ проти таких українських міст, як Харків та Маріуполь. Населення цих міст на момент агресії було переважно російськомовне, що не забезпечило їх від російської агресії. Невибіркове насильство, якого зазнали ці міста у 2022 р., навряд чи зумовлене лише військовою прагматикою.

Найбільших руйнувань зазнав Маріуполь – найбільш залюднене місто з усіх захоплених РФ у 2022 р. В 2017 р. його населення дорівнювало 446 103 осіб (тоді як населення Херсона складало 289 697 осіб). Тривалий час, від 2014 р., Маріуполь фактично був прикордонним містом. Це не заважало розбудові його інфраструктури та культурного простору. В рамках політики децентралізації місто отримало доступ до коштів на благоустрій, що призвело до потрійного збільшення бюджету міста [17]. Позитивні результати такого розвитку, яким Маріуполь завдячував Україні, контрастували з процесами деградації, яких зазнавав тимчасово непідконтрольний Україні Донецьк.

Недарма сам термін «урбіцид» виник при аналізі облоги міста Сараєво сербськими військами в Югославській війні. Ця облога – класичний епізод реакції на вихід з-під імперського домінування. Адже імперський дискурс, як правило, заперечує державотворчу спроможність колонізованих націй, їх право на самостійний доступ до благ цивілізації, який забезпечують міста.

Офіційна ідеологія сучасної РФ пішла ще далі, заперечуючи саме існування української нації та українську ідентичність. Повномасштабна агресія РФ 2022–2023 років покликана була втілити ці ідеологічні настанови, які варто кваліфікувати як намір геноциду. Серед інших способів реалізації цього злочинного наміру, РФ задіяла урбіцид, і саме як такий він може набути кваліфікації в міжнародному гуманітарному праві.

Висновки. Послідовна атака на українські міста, яку здійснює РФ, видає намір Росії зруйнувати українське місто як таке, а разом з тим послабити українську державу та українську політичну націю. Цей намір та заходи з його реалізації описуються у політологічному дискурсі поняттям «урбіцид». Його включення в юридичний лексикон на часі. Кваліфікуючи урбіцид як злочин, що має набути оцінки в міжнародному гуманітарному праві, доводиться визначити його місце у наявних рубрикаціях. Чимало актів урбіциду, здійснених російськими

військами на території України, носять ознаки воєнних злочинів. Водночас руйнація міського середовища здійснюється й іншими засобами, зокрема, через дезорганізацію, криміналізацію, інформаційно-психологічні операції. Найбільшого ефекту вони досягають у поєднанні, у комплексі. Аналіз дій РФ з руйнації українських міст свідчить на користь того, що злочин урбіциду є аспектом чи проявом злочину геноциду. Насильство щодо міст – болючий удар по нації, яка вважає місто своїм, по її спроможності відтворюватись та захищатись. Імперський дискурс заперечує державотворчу спроможність колонізованих націй, їх право на самостійний доступ до благ цивілізації, та навіть саме їх існування.

Перспективи подальших розвідок в обраному напрямі пов'язані з активнішим застосуванням у науковому дискурсі поняття «урбіцид», передовсім при аналізі російської агресії проти України в 2014–2023 рр. (її завдань, методів, результатів). В такому аналізі може стати в нагоді порівняльний та історичний підходи, а також евристичний потенціал постколоніальної теорії. Формування наукової бази аргументації щодо злочинного характеру урбіциду уможливить включення поняття у юридичний лексикон, а згодом і в юридичну практику (на рівні міжнародного права) з метою засудження актів урбіциду, а також покарання винних у здійсненні цього злочину.

Література:

1. Clements-Hunt A. Russia's Campaign of Urbicide in Ukraine. *New Lines Institute*. 2022. 7 червня. URL: <https://newlinesinstitute.org/power-vacuums/russias-campaign-of-urbicide-in-ukraine/> (дата звернення: 21.02.2022).
2. Дружинин В. Урбіцид – новое пугало Запада против России. *Одна Родина*. 2022. 15 червня. URL: <https://odnarodyna.org/article/urbicid-novoe-pugalo-zapada-protiv-rossii> (дата звернення: 21.02.2022).
3. Bonine M. Middle East and North Africa. *International Encyclopedia of Human Geography in 12 volumes*. Amsterdam : Elsevier, 2009. Vol. 4. Pp. 82–88.
4. Платонова А. Мартін Ковард, Костянтин Мезенцев: Урбіцид – це «вбивство міста». *Лівий берег*. 2022. 25 грудня. URL: https://lb.ua/culture/2022/12/25/540194_martin_kovard_kostyantyn_mezentsev.html (дата звернення: 21.02.2022).
5. Гнатівський М., Короткий Т. Визначення воєнних злочинів у міжнародному кримінальному праві. *Юридична газета*. 2022. 18 квітня. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/viznachennya-voennih-zlochiv-u-mizhnarodnomu-kriminalnomu-pravi.html> (дата звернення: 21.02.2022).
6. Римський статут міжнародного кримінального суду. 1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 21.02.2022).
7. Росіяни насильно вивезли з Маріуполя від 20 до 30 тисяч городян – мер. *Українська правда*. 2022. 27 березня. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/27/7334899/> (дата звернення: 21.02.2022).
8. Окупанти під виглядом «евакуації» пограбували Херсонський художній музей. *УНІАН*. 2022. 6 листопада. URL: <https://www.unian.ua/society/novini-hersona-rosiyski-okupanti-pograbuvali-hersonskiy-hudozhniy-muzey-12036201.html> (дата звернення: 21.02.2022).
9. Graham S. Demodernizing by Design. *Violent Geographies: Fear, Terror, and Political Violence* / ed. Gregory, Derek & Pred, Allan. New York & London : Routledge, 2007. Pp. 309–328.
10. З Нікополя виїхало 70% мешканців – голова облради. *Дзеркало тижня*. 2022. 18 листопада. URL: <https://zn.ua/UKRAINE/iz-nikopolja-vyekhlo-70-zhitelej-hlava-oblsoveta.html> (дата звернення: 21.02.2022).
11. Schlögel K. Donzsk – ein Urbizid mitten in Europa. *Die Welt*. 2014. 11 серпня. URL: <https://www.welt.de/debatte/kommentare/article131104897/Donzsk-ein-Urbizid-mitten-in-Europa.html> (дата звернення: 21.02.2022).
12. Элементы преступлений. (2002). *UN Doc. ICC-ASP/1/3. Part II-B*. URL: https://www.un.org/ru/documents/rules/icc_elements.pdf (дата звернення: 21.02.2022).
13. Coward M. *Urbicide: The Politics of Urban Destruction*. London : Routledge, 2009. 176 p.
14. Mbembe A. *Necropolitics*. Durham & London : Duke University Press, 2019. 224 p.
15. Robinson J. *Ordinary Cities: Between Modernity and Development*. London : Routledge, 2006. 204 p.
16. Рябчук М. Відміни колоніалізму: про застосовність постколоніальної методології до вивчення посткомуністичної Східної Європи. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса*. 2013. Вип. 2 (64). С. 41–58.
17. Вадим Бойченко: «Децентралізація стала ключем для розвитку Маріуполя та України». *Новини Маріуполя*. 2019. 4 березня. URL: <https://mariupolrada.gov.ua/news/vadim-bojchenko-%C2%ABdecenzralizacija-stala-kljuchem-dlja-rozvitku-mariupolja-ta-ukraini%C2%BB> (дата звернення: 21.02.2022).

References:

1. Clements-Hunt, A. (2022). Russia's Campaign of Urbicide in Ukraine. *New Lines Institute*. URL: <https://newlinesinstitute.org/power-vacuums/russias-campaign-of-urbicide-in-ukraine/> (viewed 21.02.2022) [in English].
2. Druzhinin, V. (2022). Urbicide is the new scarecrow of the West against Russia. *Odna Rodyna*. URL: <https://odnarodyna.org/article/urbicid-novoe-pugalo-zapada-protiv-rossii> (viewed 21.02.2022) [in Russian].
3. Bonine, M. (2009). Middle East and North Africa. *International Encyclopedia of Human Geography in 12 volumes*. Amsterdam : Elsevier. Vol. 4, pp. 82–88 [in English].
4. Platonova, A. (2022). M. Covard, K. Mezentshev: Urbicide is a «murder of the city». *Livyi Bereh*. URL: https://lb.ua/culture/2022/12/25/540194_martin_kovard_kostyantyn_mezentshev.html (viewed 21.02.2022) [in Ukrainian].
5. Hnatovskyi, M., Korotkyi, T. (2022). Definition of war crimes in international criminal law. *Yurydychna hazeta*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/viznachennya-voennih-zlochyniv-u-mizhnarodnomu-kriminalnomu-pravi.html> (viewed 21.02.2022) [in Ukrainian].
6. The Rome Statute of the International Criminal Court. (1998). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (viewed 21.02.2022) [in Ukrainian].
7. The Russians forcibly removed from Mariupol from 20 to 30 thousand townspeople – the mayor. (2022). *Ukrainska Pravda*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/27/7334899/> (viewed 21.02.2022) [in Ukrainian].
8. Under the guise of «evacuation» occupiers plundered the Kherson Art Museum. (2022). *UNIAN*. URL: <https://www.unian.ua/society/novini-hersona-rosiyski-okupanti-pograbuvali-hersonskiy-hudozhniy-muzey-12036201.html> (viewed 21.02.2022) [in Ukrainian].
9. Graham, S. (2007). Demodernizing by Design. *Violent Geographies: Fear, Terror, and Political Violence* / ed. Gregory, Derek & Pred, Allan. New York & London : Routledge, pp. 309–328 [in English].
10. 70% of the inhabitants moved from Nikopol – the head of Regional Rada. (2022). *Dzerkalo tyzhnia*. URL: <https://zn.ua/UKRAINE/iz-nikopolja-vyekhalo-70-zhitelej-hlava-oblsoveta.html> (viewed 21.02.2022) [in Ukrainian].
11. Schlögel, K. (2014). Donezk – ein Urbizid mitten in Europa. *Die Welt*. URL: <https://www.welt.de/debatte/kommentare/article131104897/Donetsk-ein-Urbizid-mitten-in-Europa.html> (viewed 21.02.2022) [in German].
12. Elements of crime. (2002). *UN Doc. ICC-ASP/1/3. Part II-B*. URL: https://www.un.org/ru/documents/rules/icc_elements.pdf (viewed 21.02.2022) [in Russian].
13. Coward, M. (2009). *Urbicide: The Politics of Urban Destruction*. London : Routledge, 176 p. [in English].
14. Mbembe, A. (2019). *Necropolitics*. Durham & London : Duke University Press, 224 p. [in English].
15. Robinson, J. (2006). *Ordinary Cities: Between Modernity and Development*. London : Routledge, 204 p. [in English].
16. Riabchuk, M. (2013). Abolitions of colonialism: on the applicability of postcolonial methodology to the study of post-communist Eastern Europe. *Naukovi zapysky Institutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen imeni I. F. Kurasa*, 2 (64), pp. 41–58. [in Ukrainian].
17. Vadym Boichenko: «Decentralization has become the key to the development of Mariupol and Ukraine». (2019). *Novyny Mariupolia*. URL: <https://mariupolrada.gov.ua/news/vadim-bojchenko-%C2%ABdecentralizacija-stala-kljuchem-dlja-rozvitku-mariupolja-ta-ukraini%C2%BB> (viewed 21.02.2022) [in Ukrainian].